

**ПОЕТОЛОГІЧНІ МОТИВИ ЛІРИКИ
ВОЛОДИМИРА БАЗИЛЕВСЬКОГО
(НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ЛУК І ЛІРА»)**

Валентина Сотникова¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-126-8-34>

До поетологічної лірики зараховуємо ту лірику, тематична спрямованість якої визначає коло питань, пов'язаних із мистецькими рефлексіями або саморефлексіями автора твору [1, р. 59]. Традиція поетологічних текстів відсилає нас ще до античних митців, які використовували свої твори як простір для вшанування богів-покровителів мистецтв, критики на адресу колег, увіковічення власних досягнень. Особливим різновидом перших поетологічних текстів є віршовані поетики. Як зауважує дослідниця Л. Артеменко, цей жанр започаткував славетний давньоримський поет Квінт Горацій Флакк, який ще в I ст. до н. е. створив перший зразок такого жанру, що увійшов в

¹ Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

історію за назвою «Мистецтво поезії» («Ars poetica»). У цьому творі Гораций задекларував власні погляди на мету та призначення поетичного мистецтва, його правила та прийоми, а також історію [1, р. 61].

В українській літературі поетологічні тексти були особливо актуалізовані колом неокласиків, які магістральними мотивами своєї творчості зробили тему культури, Митця і його взаємовідносин із суспільством. Звернення до конкретних постатей (М. Рильський «Франко», М. Драй-Хмара «На могилі Руданського») чи до узагальненого образу митців (М. Зеров «Класики»), відродження орфейчних мотивів у ліриці – це лише частина характерних ознак поетологічної лірики 1920–1930х рр. ХХ ст.

В. Базилевський як продовжувач неокласичної традиції, майстерно переймає досвід попередників і творить власний простір творів із мистецьким мотивним комплексом. Поезія В. Базилевського рясніє белетризованими згадками про певні події з життя реальних історичних осіб, у переважній більшості – з життя українських письменників. Тяжіння автора до героїзації борців за розвиток української культури переростає у поетизацією знакових моментів їхнього життя. Окремі події з життя реальних історичних постатей актуалізуються В. Базилевським у зв'язку із трагічним сприйняттям сьогодення, створюючи єдиний художній простір і час.

У парадигмі образів, якими В. Базилевський послуговується для представлення поетологічних мотивів, ключовим є образ поета. Він персоніфікований, по-перше, в античних міфемах і реалонімах; по-друге, в постатях представників різних національних культур, у виборі яких задіяні критерії щодо митця, сформовані в античній естетиці. В. Базилевський продовжує традицію неокласиків, які, за твердженням О. Гальчук, серед античних міфем для уособлення митця використовували і класичні образи зі сталою естетикологічною семантикою (муза, Орфей, Аполлон, Пігмаліон), і амбівалентні, введені в поетичний обіг модерністами (Хірон, Дедал, Ікар). При цьому, осмислюючи прецеденті персонажі, неокласики нерідко демонстрували оригінальне тлумачення, досягаючи «одивнення» – подання добре відомих фактів і явищ як невідомих, вперше побачених, дивних, що складають суть «мистецтва як прийому» [4].

Збірка «Лук і ліра» 2016 року звертає увагу читачів на образ Аполлона, який мав чимало «функцій» у міфології: він бог музики, проводир муз, має дар насилати хвороби і виликовувати їх, провіщає майбутнє або виявляє свою волю через оракула; був також захисником пастухів та охоронцем худоби; Аполлон – будівник, засновник міст, оборонець тих, що переселяються на нові місця і в далекі колонії;

пізніше його ототожнювали з Геліосом, а також шанували як божественного воїна-стріловержця [3]. В. Базилевський, спираючись на базове визначення сутності цього міфічного персонажа, акцентує на його мистецькому складнику, але при цьому розширює контекст, у якому він тлумачитиметься.

Поезії, які складають збірку «Лук і ліра», охоплюють широке тематичне коло, починаючи від переказування античних сюжетів до сучасних подій – Майдану та війни на Донбасі. В. Базилевський продовжує відстоювати свою позицію поета-громадянина, поєднуючи в собі дві постаті – «воїна і лірника» [2, р. 4].

Програмний вірш «Лук і ліра» відкриває епіграф з лірики І. Римарука: «*Стилет і стилос – повелось іздавна*» [2, р. 88]. Цей паратекстуальний елемент у собі містить подвійний код для прочитання: крім власне вказаної цитати, наявна алюзія на відому поезію Є. Маланюка «Стилет чи стилос». В. Базилевський ніби долучається до розмови між двома поетами – І. Римаруком та Є. Маланюком – стверджуючи, що «*лук і ліра – повелось давніше*» [2, р. 88]. Поет апелює до образу Аполлона, який був першим митцем, поліфункціональність якого була закладена ще на Олімпі.

Поет В. Базилевського – борець за красу мистецтва, тріумф правди, справедливості, він носій найкращих якостей, на якого покладено велику відповідальність за творення нових смислів: «*непоясниме зчеплення слів / з вишньою тайною*» [2, р. 81]. Він поєднує естетичне завдання з місією громадянина.

Мистецтво для ліричного героя В. Базилевського є царством духу. Шлях митця та його душевні поневіряння автор розкриває у вірші «Лук і ліра» через міфологему Психеї – чарівної дівчини з крилами метелика, втілення людської душі. У В. Базилевського саме душа визначає тяжіння ліричного героя до поезії: «*Як Мусает, поєднала ти ліру і лук, / цюби постати в гармонії різночитання*» [2, р. 4]. Автор надає душі поета особливої ролі, що вирізняє її з-поміж інших. Психея, яка прислуговує Аполлону Мусаету, ніби наближається до нього у своєму прагненні до внутрішньої гармонії.

Проте у В. Базилевського образ Орфея часом набуває іронічного значення. У сатиричних текстах автор розвиває думку про місце поетів у добу, коли політичний контекст є панівним. У розкритті теми засудження тоталітаризму чи ще не знищених до кінця його наслідків ім'я міфічного співця або отримує узагальнено-іронічне звучання («*Поляняли домашні пророки, / жєбракують голодні орфеї...*» [2, р. 392]), або стає синонімом поета, приреченого творити в часи охлократії («*Ліру розбив Орфей: / вік цей, мов злбний гицель, / Знов зі*

щитом плебей, / Знов на щиті патрицій» [2, р. 460]); «гасне блідий, ніби смертник, Орфей, / флейту благально здіймаючи вгору» [2, р. 518]).

В. Базилевський оспівує тих митців, що змогли досягнути душевної гармонії, залишитись людьми за складних обставин. Так, у поезії «Волошин на коктебельській набережній» автор міркує про життя відомого поета та художника, що оспівував красу Криму. В. Базилевський вдається до порівняння митця з античним богом, філософом, героєм, але робить акцент на українському походженні М. Волошина: «Він трохи Зевс, і він же перебендя, / Сократ кипатий, лірник і жебрак. / Кобзар з ципком, який степами швендя, / Едип видючий чи й мандрівний дяк» [2, р. 72].

Отже, у збірці «Лук і Ліра» В. Базилевський послідовно розкриває авторську концепцію Поета та Митця, що полягає у єдності творчого начала та громадянської відповідальності. Український поет майстерно поєднує образи античної міфології, світової культури із українським контекстом, створюючи багатокомпонентний вимір своїх текстів.

References:

1. Artemenko L. (2016) Henolohichni modyfikatsii ukrainskoi poetolohichnoi liryky [Genealogical modifications of Ukrainian poetic lyrics]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturyznavstvo* [Scientific Bulletin of the Lesia Ukrainka East European National University. Philological sciences. Literary Studies], 1, 59–64. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuffl_2016_1_15 (accessed 25 September 2021).
2. Bazylevskiy V. (2016) *Luk i Lira: Poezii* [Bow and Lyra: Poetry]. Kyiv: Feniks. (in Ukrainian)
3. Biletskyi A. (Ed.) (1985) *Slovnnyk antychnoi mifolohii* [Dictionary of ancient mythology]. Retrieved from: <http://litopys.org.ua/slovmith/slov.htm> (accessed 25 September 2021).
4. Halchuk O. (2015) «Efekt Midasa», abo Do estetychnoi problematyky ukrainskoi liryky vysokoho modernizmu [«Midas effect», or To the aesthetic problems of Ukrainian lyrics of high modernism]. *Studia Philologica* [Studia Philologica], 3, 137–143. Retrieved from: http://elibrary.kubg.edu.ua/9735/1/O_Halchuk_SPH_2015%283%29_GI.pdf (accessed 25 September 2021).